

„Aš nekaltas, kad gimiau čigonas“

Šiuos žodžius gali ištartti turbūt kone kiekvienas Lietuvoje gyvenantis romų bendruomenės narys. Juos nevyriausybinių organizacijų, įgyvendinančių jau kažkelintą šios nacionalinės mažumos integravimosi į visuomenę projektą, valstybės institucijų atstovų, romų bendruomenės lyderių ir žurnalistų susitikime ištarė dainininkas ir verslininkas Ištvanas Kvikas.

Giedrė MILKEVIČIŪTĖ

VšĮ „Sare Roma“ vadovas išreiškė savo tautiečių lūkesčius bei nerimą, kad neatsitiktų taip, jog projektai liks projektais, dideli pinigai iš Europos struktūrinių fondų atkeliaus, o užburtas socialinės atskirties ratas riedės kaip riedėjęs.

Ištvanas nepyksta, jeigu jį kas nors pavadina čigonu. „Kaip norite, taip vadinkite, – sako jis. – Esmė, mano galva, ne ta, kaip mes tarpusavyje vadiname vieni kitus ir kaip mus vadina „gadži“ (taip romai vadina visus kitus ne jų tautybės žmones)... Mus labiausiai žeidžia negatyvi informacija apie romus, tai, kad ignoruojama, ką esame gero nuveikę. Noriu atkreipti visuomenės ir žiniasklaidos dėmesį, kad labiausiai šiandien reikia sulaužyti nusistovėjusius stereotipus apie mūsų tautą. O ji keičiasi, kaip ir daug kas šiandieniam pasaulyje. Skaudžiausia tai, kad kenčia vaikai, nes jie auga apsupti patyčių. Aš gi nekaltas, kad esu čigonas. Ir mano vaikai dėl to nekalti. Nė vienas žmogus šioje žemėje negali pasirinkti, kur jam gimti. Esu toks, koks esu. Man sekasi, turiu mielą širdžiai užsiėmimą, šeimą, verslą, tačiau man rūpi visi Lietuvoje gyvenantys romai“, – kalbėjo dainininkas.

Pasak jo, romų lyderių tikslas yra pirmiausia savo žmonėms įrodyti ir įtikinti, kad jie visaverčiai ir visateisiai valstybės piliečiai. „Antra vertus, ne mažiau svarbu visiems besidomintiems mūsų gyvenimu, dažnai smer-

kiantiems romus, kad jie kitokie, kad jų tradicijos gerokai skiriasi nuo kitų Lietuvoje gyvenančių tautų, įrodyti, kad mes esame draugiška tauta, – jau ne pirmą kartą panašaus pobūdžio susitikimuose įrodinėjo I. Kvikas. – Romai – vienintelė pasaulyje tauta, kuri neturi savo kariuomenės, kurioje nėra teroristų, o tai, kad čigonas kažkada iš kažko pavogė arklį ar dar kažką – tai jau, galima sakyti, folkloro dalis.“

Jis priminė, kad pasaulyje gyvena 12 milijonų romų. „Jeigu visi susirinktų draugėn, tai galėtų užkariauti kokią nors valstybę ir joje įsikurti, bet Dievas neleido jiems to padaryti, ir ačiū jam už tai. Romai išsibarstė po pasaulį ir priėmė tokį tikėjimą, koks yra vienoje ar kitoje šalyje, daugiausia katalikų ir stačiatikių. Tarp romų nėra nė vieno žmogaus, kuris netikėtų Visagaliu. Tikėjimas yra pats svarbiausias dalykas mūsų gyvenime.“

Pasigenda teigiamų pavyzdžių

Asmeninę sėkmę ir gerovę susikūrusį vieną iš romų bendruomenės lyderių ir kitus projekto „NVO tinklo Romų bendruomenei įgalinti“ organizuotame seminare-diskusijoje pasisakiusius Lietuvos romų bendrijų ir organizacijų vadovus labiausiai jaudina tai, kad žiniasklaida mato tik blogus romų darbus. Kodėl skubama antraštėse skelbti, kad čigonai vagys, narkotikų platintojai ar chuliganai? Kodėl



Romai skundžiasi, kad jų vaikai auga apsupti patyčių. „Eltos“ nuotraukos

neakcentuojama kitų nusikaltelių tautybė, o tik romų? Kodėl jų tautybės žmones darbdaviai vengia priimti į darbą? Kodėl kai kuriose mokyklose ir vaikų darželiuose vis dar jaučiama nepakantumo romų vaikams atmosfera? – anaip tol ne retorinius ir ne iš piršto laužtus klausimus kėlė sostinės Romų integracijos namų darbuotoja Božena Karvelienė, šiaulietė muzikos pedagogė Konsuela Mačiulaitytė, dirbanti Žagarės vaikų darželyje su septynių mažųjų romų grupe, Romų visuomenės centro direktorė Svetlana Novopolskaja ir kt. Sunkiau sekėsi įsijungti į pokalbį Lietuvos čigonų baronui Josifui Tyčnaini, kuriam, kaip ir daugeliui Vilniuje gyvenančių romų, vis dar sunku kalbėti lietuviškai.

Siekia geresnio gyvenimo

Božena Karvelienė, pasirinkusi neseniai atnaujintą pedagogo padėjėjos, dirbančios su romų vaikais, pareigybę, išliejo savo patirtas nuoskaudas dėl nepasitikėjimo atmosferos kai kuriose sostinės mokyklose, kuriose jai teko dirbti. „Solidarumo programos šūkis yra „Keisk požiūrį – siek lygybę“, bet tai kol kas yra siekiamybė, – susijaudinusi kalbėjo moteris. – Mes vieni nepajėgūs nuolat įrodinėti, kad Kirtimų tabore gyvena ne vien tik tie, kurie pardavinėja narkotikus ar kontrabandines cigaretes, o nemažai tų, kurie nori gražiai gyventi, nori, kad jų vaikams netektų skursti, kad jie baigtų

mokyklas, susirastų darbą. Bet tai kol kas lieka tik jų svajonės. Kodėl mes patys negalime pasirinkti savo ateities? Romai nori darbo, kuriam yra gabūs ir kuris jiems yra mielas, bet dažnai būna atstumti ir negauna jokio... Norime, kad mūsų vaikai mokytųsi normaliose mokyklose ir nebūtų diskriminuojami. Norime, kad ne vien socialinėmis pašalpomis žmonės galėtų gelbėtis nuo skurdo, kad jiems ir jų vaikams be kliūčių būtų teikiama pagalba sveikatos įstaigose. Sakysite, kad tai problemos, kurios būdingos visiems Lietuvos žmonėms ar tautinėms mažumoms. Iš tiesų, taip, bet mes jas jaučiame visa savo esybe.“

Panašios mintys išsakytos ir Lietuvos kultūros ministerijos išleistame lankstinuke, propaguojančiame Europos Tarybos inicijuotą kampaniją „Dosta“ (šis žodis romų kalba reiškia „pakaks“), kurios tikslas – skatinti geriau pažinti romus. Kultūros ministerijos Tautinių mažumų reikalų skyriaus vyriausioji specialistė Gražina Sluško patikslino Vyriausybės patvirtinto „Romų integracijos į Lietuvos visuomenės veiklos plano“ tęstinumą. Dabar numatomos šios veiklos gairės iki 2020 metų. Valstybė skiria tam lėšų, kurios labai reikalingos Romų visuomenės centrui Kirtimuose išlaikyti, taip pat pagrindiniam uždaviniui – plėtoti vaikų ir suaugusiųjų švietimą visoje Lietuvoje bei kitoms gyvybiškai svarbioms problemoms spręsti.

Iš Europos struktūrinių fondų Naujausiam projektui „Bachtalo drom“, kuriame dalyvauja ir patys romų organizacijų atstovai, iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų trejiems metams skiriama apie 2 milijonus litų.

Įvaizdį pataisė Radžis

Be abejo, romų įvaizdį pastaruoju metu pagerino televizijos žvaigždė tapęs dainininkas Radžis, dabar ir lietuviškai neretai pasako, kad užaugę nori būti tokie kaip jis. O štai romų vaikai, paklausti, kokios profesijos juos žavi, labiausiai trokšta būti policininkais ir teisininkais. Jaunoji romų karta turi savus prioritetus ir nori mokytis, siekti įgyti profesiją, bet aukštąjį mokslą baigia tik vienetai.

Pasak Romų visuomenės centro direktorės S. Novopolskajos, mokyklą romų vaikams tenka mesti dažniausiai ne dėl noro mokytis trūkumo, bet dėl to, kad jų tėvams nepakanka pinigų vadovėliams, pratybų sąsiuviniams, reikia sukti galvas, o kuo gi vaikus apmokyti ir apauti. „Teigiami ženklai, kad padaugėjo moksleivių, kurie baigia ne tik pradinę mokyklą, bet ir toliau tęsia mokslus vyresnėse klasėse. Romų vaikams bendrojo lavinimo mokyklose sunku dar ir dėl to, kad jie kitakalbiai, be to, jiems stinga socialinių, o kartais ir elementarių higienos įgūdžių. Bėda ta, kad daugelio iš jų tėvai ugdymo procese mažai kuo gali vaikams padėti, nes patys neturi nei žinių, nei suvokimo, kad šiandien reikia gyventi kitaip ir atsakyti kai kurių tradicijų, kurios trukdo prisitaikyti.“

Kuo nusikalto „čigonėlis“?

Tarp kitų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vyresniosios patarėjos Danguolės Grigolovičienės komentarų apie romų skundus dėl jų diskriminacijos priimant į darbą ir vis dar paplitusį darbdavių požiūrį į šios bendrijos narius išsiskyrė iš pirmo žvilgsnio nekalta istorija apie dainelę. Tarnyba gavo kauniečio skundą, kad jo dukra vaikų darželyje per muzikos pamokėlę buvo mokoma tokio žaidimo, kuriame vaikai turi dainuoti: „Čigonėliui duos, duos, prisirišę prie tvoros.“ Šios dainos buvo mokoma ir vienoje Jurbarko ikimokyklinio ugdymo

įstaigoje. Na ir kas, pasakysite? Juk tai folkloras. Tai pabrėžė ir j LGKT paklausimą apie dainelę reagavęs Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas. Jis paaiškino: „Daina „Smarkiai plaka čigonėlių“ dažniau buvo dainuojama jaunimo susiėjimuose, pagal ją buvo šokama ir žaidžiama. Lietuvių liaudies dainų kataloge šis kūrinėlis įtrauktas į skyrių „Žaidimų, šokių, ratelių dainos“. Nors instituto dainų katalogo kartotekoje turimi šios dainos variantai tiesioginiu ryšio su kalendorinėmis šventėmis nefiksuoja, jos turinys bei žaidybinis pobūdis leidžia šį kūrinėlį įtraukti ir į Užgavėnių karnavalo repertuarą.“ Tačiau M. Kvietkauskas vis dėlto abejoja, ar dainelė yra tinkama ikimokyklinio amžiaus vaikų repertuarui, kadangi šio amžiaus vaikams dar sudėtinga adekvačiai, ne tiesmukai suvokti dainos turinį, kaip ir jį sąlygojusius kontekstus.

Lietuvos liaudies kultūros centras komentuoja: „Liaudies tradicija, daina, kitą liaudies kūrybą galima išsaugoti, kai ji gyvai atkurama šeimose, vaikų darželiuose, mokyklose... Daina „Čigonėlis“ yra humoristinė, o svarbiausia – neatsiejama nuo Užgavėnių šventės papročio. Ji skirta ne tautybei ir ne realiam vaikui, o Užgavėnių personažui. Juk visi žinome, kad didžiausią ir margiausią persirengėlių grupę šioje vaikų pamėgtoje šventėje sudaro antropomorfiniai personažai – „žydai“, „ubagai“, „čigonai“, „vengrai“, t. y. žmonės – šventės veikėjai, tiesiog priklausantys „kitokių“ grupei... Sumanus pedagogas kaip tik gali pasinaudoti šiuo pavyzdžiu

ir atkreipti dėmesį, kaip su kitos tautybės žmonėmis dera elgtis kasdienybėje.“

Norėtų tvarkytis patys

Kas geriausiai žino romų bendruomenės problemas, jeigu ne jie patys, o tiksliau, jų lyderiai. Todėl jie pageidautų, kad kuriant įvairius romų integracijos projektus būtų artimiau su jais bendraujama, nes iki šiol, anot jų, dar tvyro toji sunkiai įveikiama nepasitikėjimo bacila. Jiems svarbu, kad būtų sparčiau naikinamos kliūtys, kurios egzistuoja dėl giliai įsišaknijusių įsitikinimų ir prietarų, jog romai – vagys ir tinginiai.

Pasak I. Kvikio, visi romai iš prigimties yra verslininkai, bet reikia jiems padėti tai suvokti ir įsitvirtinti. Jis tiki, kad ateis laikas, kai jo tautiečiai galės atidaryti nedidelių restoranėlių, kirpyklų, dirbtuvėlių, nes tarp jų yra nagingų žmonių, o ne tik šokėjų ir dainininkų. Božena pati yra įsitikinusi, kad daug kas priklauso nuo romų tautybės žmonių atkaklumo siekiant įsidarbinti ar mokytis.

„Jeigu vieną kartą tau bus užtrenktos durys, belskis antrą sykį, o trečią kartą jos bus atidarytos“, – sakė moteris ir pridūrė, kad neretai pasiseka tiems, kurie susitinkdami su darbdaviu sugeba nuslėpti savo tautybę, bet tai jau nesąžininga ir žemina pačių romų orumą. Konsuela – geriausias pavyzdys, kaip talentinga ir atkakli romų mergina gali baigti aukštąjį mokslą, dalyvauti „Lietuvos talentų“ konkurse televizijoje ir iškovoti į pusfinalį, o savo pedagoginę patirtį paskirti Žagarės romiukams. Ji siekia miestelyje, kuriame gyvena nemažai romų, įsteigti kultūros centrą.



Didžiausia romų problema – skurdas, ir ne vien materialinis

Nevyriausybines organizacijose dirbantys žmonės, sugebantys kurti projektus, kuriuos finansuoja Europos Sąjungos institucijos, pripažįsta, kad didžiausia romų problema – skurdas, ir ne vien materialinis. Akivaizdu, kad ir pačius romų bendrijos lyderius būtina mokyti, pastaruoju metu tai ir daroma. Jie semiasi patirties tarptautiniuose seminaruose, mokosi ir moko kitus savo tautiečius, kaip įveikti socialinę atskirtį, bet išlikti savimi. Ir ne tik ... Pagaliau Lietuvoje vykdomame romų integracijos į visuomenę kultūros ir verslo projekte „Bachtalo drom“ („Laimingas kelias“) dalyvauja keli jų lyderiai. Tad klajūnų, Lietuvoje apsisotusių prieš 500 metų, kelias, atrodo, bus platesnis ir šviesesnis.

TRUMPAI APIE ROMUS

- Europos valstybėse gyvena apie 12 milijonų romų.
- Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos valstybėse romai sudaro nuo 5 iki 10 proc. visų gyventojų.
- Pagal 2011 m. gyventojų ir būsto surašymo duomenis, Lietuvoje gyveno 2 115 romų.
- Socialinių tyrimų duomenimis, 56,7 proc. suaugusių romų nedirba, 40,7 proc. nurodė, kad turi darbą ar užsiėmimą. Dažniausiai tai individuali veikla: metalo laužo rinkimas, būrimas, prekyba turguje.
- Lietuvoje 10,3 proc. romų neraštingi ar baigę tik pradinę mokyklą.
- Švietimo ir informacinių technologijų centro duomenimis, 2014 m. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 414 romų tautybės vaikų.
- Daugiausia vaikų mokėsi Vilniuje – 110, arčiausiai Kirsimų taboro esančiose mokyklose: „Saulėtekio“ vidurinėje, Naujininkų mokykloje, „Šaltinėlio“ pagrindinėje mokykloje. Be sostinės, daugiausia romų mokėsi Jonavos rajone, Kauno mieste, Ukmergėje, Šalčininkų, Panevėžio, Klaipėdos savivaldybių mokyklose.